

‘ওঁ’

শ্ৰীপৰমাত্মনে নমঃ

অথ ষোড়শোহধ্যায়ঃ

যোগেশ্বৰ ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰশ্ন প্ৰস্তুত কৰাৰ নিজৰ বিশিষ্ট কৌশল আছে। প্ৰথমে তেওঁ প্ৰকৰণৰ বিশেষতা সমূহৰ ওপৰত উল্লেখ কৰে, যাৰ ফলত পুৰুষ তেওঁৰ ফালে আকৰ্ষিত হয়, তাৰ পিছত সেই প্ৰকৰণক স্পষ্ট কৰে। উদাহৰণৰ বাবে কৰ্মকে লোৱা হওক। তেখেতে দ্বিতীয় আধ্যায়ত প্ৰেৰণা দি কৈছিল যে, অৰ্জুন! কৰ্ম কৰা। তৃতীয় আধ্যায়ত তেখেতে সংকেত কৰিছিল যে নিৰ্দ্ধাৰিতকৰ্ম কৰা। নিৰ্দ্ধাৰিত কৰ্ম কি? তেখেতে কৈছিল যজ্ঞৰ প্ৰক্ৰিয়াই হ’ল কৰ্ম। আকৌ তেখেতে যজ্ঞৰ স্বৰূপ নকৈ প্ৰথমে কলে যে যজ্ঞ আহিল কৰ পৰা আৰু কি দিয়ে? চতুৰ্থ আধ্যায়ত তেৰটা-চৈধ্যটা বিধিৰে যজ্ঞৰ স্বৰূপ স্পষ্ট কৰিলে, যাক কৰাই হ’ল কৰ্ম। ইয়াত কৰ্ম স্পষ্ট হৈ পৰে, যাৰ শুদ্ধ অৰ্থ হ’ল - যোগ-চিন্তন, আৰাধনা, যিটো মন আৰু ইন্দ্ৰিয় সমূহৰ ক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা সম্পন্ন হয়।

এইদৰে তেখেতে ন আধ্যায়ত দৈৱী আৰু আসুৰী সম্পদৰ কথা কৈছে। তাৰ বিশেষতাৰ ওপৰত জোৰ দি কৈছে যে অৰ্জুন! আসুৰী স্বভাৱ থকা জনে মোক তুচ্ছ বুলি সম্বোধন কৰে। অৱশ্য মই মনুষ্য শৰীৰতে আছো; কিয়নো মনুষ্য শৰীৰতেই ময়ো এই স্থিতি প্ৰাপ্ত কৰিছো; কিন্তু আসুৰী স্বভাৱ থকাজনে মুঢ় স্বভাৱ থাকোঁতাই মোৰ ভজনা নকৰে। অৱশ্য দৈৱী সম্পদযুক্ত ভক্তজনে অনন্য শ্ৰদ্ধাৰে মোৰ উপাসনা কৰে। কিন্তু সেই সম্পত্তি সমূহৰ স্বৰূপ, তাৰ গঠন এতিয়ালৈকে কোৱা নাই।

এতিয়া যোৱা আধ্যায়ত তাৰ স্বৰূপ স্পষ্ট কৰিব বিচাৰিছে, যাৰ ভিতৰত প্ৰথমে দৈৱী সম্পদৰ লক্ষণ প্ৰস্তুত কৰিছে।

শ্ৰীভগৱানুবাচ

অভয়ং সত্ত্বসংশুদ্ধিজ্ঞানযোগব্যৱস্থিতিঃ ।

দানং দমশ্চ যজ্ঞশ্চ স্বাধ্যায়স্তপ আৰ্জবম্ ॥ ১ ॥

সম্পূৰ্ণনিৰ্ভয়তা, অন্তঃকৰণৰ শুদ্ধতা, তত্ত্বজ্ঞানৰ বাবে ধ্যানত দৃঢ় স্থিতি অথবা নিৰন্তৰ লাগি থকা, সৰ্বস্বৰ সমপৰ্ণ, ইন্দ্ৰিয় সমূহক উত্তম প্ৰকাৰে দমন, যজ্ঞৰ আচৰণ (যেনে স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণই চাৰি আধ্যায়ত কৈছিল যে সংযমগ্নিত হৰন, ইন্দ্ৰিয়াগ্নিত হৰন, প্ৰাণ-আপানত হৰন আৰু শেষত জ্ঞাণাগ্নিত হৰন অৰ্থাৎ আৰাধনাৰ প্ৰক্ৰিয়া, যি কেৱল মন আৰু ইন্দ্ৰিয় সমূহৰ অন্তক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা সম্পন্ন হয়; তিল, যৱ, বেদী ইত্যাদি সামগ্ৰীৰ দ্বাৰা হোৱা যজ্ঞৰ গীতাত উল্লেখ কৰা যজ্ঞৰ লগত কোনো সম্বন্ধ নাই। শ্ৰীকৃষ্ণই এনে কোনো কৰ্মকাণ্ডক যজ্ঞ বুলি কোৱা নাই।) স্বাধ্যায় অৰ্থাৎ স্ব-স্বৰূপৰ ভলে অগ্ৰহৰ কৰাব পৰা অধ্যয়ন, তপ অৰ্থাৎ মনেৰে সৈতে ইন্দ্ৰিয় সমূহক ইষ্টৰ অনুৰূপে ঢালি দিয়া তথা 'আৰ্জবম্- শৰীৰ আৰু ইন্দ্ৰিয় সমূহৰ সৈতে অন্তঃকৰণৰ সৰলতা -

অহিংসা সত্যমক্ৰোধস্ত্যাগঃ শান্তিৰপৈশুনম্ ।

দয়া ভূতেশ্বলোলুপ্তং মাদৰ্বং হ্ৰীৰচাপলম্ ॥ ২ ॥

অহিংসা অৰ্থাৎ আত্মাৰ উদ্ধাৰ (আত্মাক অপোগতিলৈ নিয়াই হ'ল হিংসা। শ্ৰীকৃষ্ণই কয় - যদি মই সাৱধান হৈ কৰ্ম নকৰো তেতিয়াহলে এই সম্পূৰ্ণ প্ৰজাৰ হত্যা কৰোঁতা আৰু বৰ্ণসংকৰৰ কৰ্ত্তা হৈ পৰোঁ।

আত্মাৰ শুদ্ধ বৰ্ণহ'ল - পৰমাত্মা, তাৰ প্ৰকৃতিত ঘৃষি-ফুৰাই হ'ল বৰ্ণসংকৰ, আত্মাৰ অৱনতি হিংসা আৰু আত্মাৰ উদ্ধাৰ হ'ল অহিংসা।) সত্য (সত্যৰ অৰ্থ যথার্থ আৰু প্ৰিয় ভাষণ নহয়। আপুনি কয় - এই বস্ত্ৰমোৰ, তেতিয়া আপোনাৰ সত্য কোৱা হ'ল নে? ইয়াতকৈ ডাঙৰ মিথ্যা কি হব পাৰে? যেতিয়া শৰীৰেই আপোনাৰ নহয়, নশ্বৰ, তেতিয়াহলে ইয়াক ঢাকিবৰ বস্ত্ৰ আপোনাৰ হব নে? মূলতঃ সত্যৰ স্বৰূপ যোগেশ্বৰে নিজেই কৈছে যে, অৰ্জুনঙ্গ সত্য বস্ত্ৰৰ তিনিও কালত অভাৱ নাই। এই আত্মাই সত্য।, এয়েই পৰম সত্য এই সত্যত দৃষ্টি ৰাখিবা।) ক্ৰোধ সম্পূৰ্ণ নিৰ্মূল হোৱা, সৰ্বস্বৰ সমপৰ্ণ, শুভাশুভ কৰ্মফলৰ ত্যাগ, চিত্তৰ চঞ্চলতাৰ অভাৱ, লক্ষ্যৰ বিপৰীত নিন্দিত কাৰ্য্য নকৰা,

সম্পূৰ্ণ প্ৰাণীত দয়াৰ ভাৱ, ইন্দ্ৰিয় সমূহৰ বিষয়ৰ লগত সংযুক্ত হলেও তাত আসক্তিৰ অভাৱ, কোমলতা, নিজৰ লক্ষ্যত উপনীত নোহোৱাত লাজ, ব্যৰ্থ চেষ্টাৰ অভাৱ তথা -

তেজঃ ক্ষমা ধৃতিঃ শৌচমদ্রোহো নাতিমানিতা।
ভৱন্তি সম্পদং দৈবীমভিজাতস্য ভাৰত ॥ ৩ ॥

তেজ (যি একমাত্ৰ ঈশ্বৰত থাকে, তাৰ তেজৰ দ্বাৰা যি কাৰ্য্য হয়। মহাত্মা বুদ্ধৰ দৃষ্টি পৰা মাত্ৰেই আঙুলীমালৰ চিন্তা পৰিবৰ্তিত হৈ গ'ল, এইটো সেই তেজৰেই পৰিণাম আছিল, যত কল্যাণৰ সৃজনা হয়, যিটো বুদ্ধত আছিল।) ক্ষমা, ধৈৰ্য্য, পৰিত্ৰতা কাৰো লগত শত্ৰু ভাৱ নৰখা, নিজৰ শ্ৰেষ্ঠতা ভাৱৰ অভাৱ, এই সকলো হে অৰ্জুন! দৈবী সম্পদ প্ৰাপ্ত পুৰুষৰ লক্ষণ। এইদৰে মুঠ ছাব্বিশটা লক্ষণৰ কথা কলে, যি সকলো খিনি সাধনাত পৰিপক্ক অৱস্থাবান পুৰুষত সম্ভৱ হয় আৰু আংশিক ৰূপত আপোনাতে নিশ্চিত আছে, তথা আসুৰী সম্পদেৰে বুৰি থকা মনুষ্যতো এই গুণ থাকে, কিন্তু সুপ্ত অৱস্থাত থাকে, তেতিয়াহলে ঘোৰ পাপীৰো কল্যাণৰ অধিকাৰ আছে। এতিয়া আসুৰী সম্পদৰ প্ৰধান লক্ষণ বোৰ কয় -

দস্তো দৰ্পোহিভিমানশ্চক্ৰোধঃপাৰুষ্যমেৰ চ।
অজ্ঞানং চাভিজাহতোহস্য পাৰ্থ সম্পদমাসুৰীম্ ॥ ৪ ॥

হে পাৰ্থ! পাখণ্ড, ঘমণ্ড, অভিমান, ক্ৰোধ কঠোৰ-বাণী আৰু অজ্ঞানতা এই সকলোখিনি আসুৰী সম্পদ প্ৰাপ্ত পুৰুষৰ লক্ষণ। দুটা সম্পদৰ কাৰ্য্য কি?

দৈবী সম্পদ্বিমোক্ষায় নিবন্ধায়াসুৰী মতা।
মা শুচঃ সম্পদং দৈবীমভিজাতোহসি পাণ্ডৱ ॥ ৫ ॥

এই দুই প্ৰকাৰৰ সম্পদত দৈবী সম্পদ হ'ল - বিশেষ মোক্ষৰ বাবে আৰু আসুৰী সম্পদক বন্ধন বুলি মানি লোৱা হৈছে। হে অৰ্জুন! তুমি শোক নকৰিবা; কিয়নো তোমাৰ দৈবী সম্পদ প্ৰাপ্ত হৈছে। বিশেষ মুক্তি লভিবা অৰ্থাৎ মোক প্ৰাপ্ত কৰিবা। সেই সম্পদবোৰ থাকে ক'ত?

দ্বৌ ভূতসৰ্গৌ লোকেহস্মিন্দৈৱ আসুৰ এব চ।

দৈৰী ৰিস্তৰশঃ প্ৰোক্ত আসুৰং পাৰ্থ মে শৃণু।। ৬।।

হে অৰ্জুন! এই লোকত ভূত প্ৰাণী সমূহৰ স্বভাৱ দুই প্ৰকাৰৰ হয় -
দেৱতাৰ দৰে আৰু অসুৰৰ দৰে। যেতিয়া হৃদয়ত দৈৰী সম্পদৰ কাৰ্য্যক্ৰম
লয় তেতিয়া মনুষ্যই দেৱতা আৰু যেতিয়া আসুৰী সম্পদৰ বাহুল্যতা থাকে
তেতিয়া মনুষ্যই অসুৰ হয়। সৃষ্টিত এই দুটাহে জাতি আছে। তেওঁ লাগিলে
আৰৱতেই জন্ম হওক, বা আষ্ট্ৰেলিয়াতেই, যতেই জন্ম নহওক এই দুটা
জাতিহে থাকে। এতিয়ালৈকে দৈৰী সম্পদৰ স্বভাৱৰ বৰ্ণনা কৰা হ'ল, এতিয়া
অসুৰৰ স্বভাৱ মোৰ পৰা বৃদ্ধিত ভাবে শুনা?

প্ৰবৃত্তিং চ নিবৃত্তিং চ জনা ন ৰিদুৰাসুৰাঃ।

ন শৌচং নাপি চাচাৰো ন সত্যং তেষু বিদ্যতে।। ৭।।

হে অৰ্জুন! অসুৰ বিলাকে 'কাৰ্য্যম কৰ্ম' ত প্ৰবৃত্ত হোৱা আৰু অকৰ্তব্যৰ
পৰা নিবৃত্ত হবও নাজানে। সেই কাৰণে তেওঁলোকৰ পৰিভ্ৰতাও নাথাকে, আচৰণে
নাথাকে আৰু সত্যও নাথাকে। সেই পুৰুষ সকলৰ বিচাৰ বিবেচনা কেনে হয়?

অসত্যমপ্ৰতিষ্ঠং তে জগদাহৰনীশ্বৰম্।

অপৰম্পৰসম্ভৃতং কিমন্যৎকামহৈতুকম্।। ৮।।

তেওঁলোকে, আসুৰী প্ৰকৃতি থকা মনুষ্যই কয় যে এই (পৃথিৱীখন)
জগত আশ্ৰয়হীন, সম্পূৰ্ণ মিছা আৰু বিনা ঈশ্বৰৰ হয়, এই ভূতপ্ৰাণী সমূহ
স্ত্ৰী-পুৰুষৰ সংযোগৰ দ্বাৰা উৎপন্ন হৈছে। সেই কাৰণে মাত্ৰ ভোগ কৰিবৰ
বাবে হে, আৰু নো কিহৰ বাবে?

এতাং দৃষ্টিমৰষ্টভ্য নষ্টাৎমানোহল্লবুদ্ধয়ঃ।

প্ৰভবন্তুং গ্ৰকৰ্মাণঃ ক্ষয়ায় জগতোহহিতাঃ।। ৯।।

এই মিছা দৃষ্টিকোণৰ অবলম্বনেৰে যাৰ স্বভাৱ নষ্ট হৈ গৈছে, এনে মন্দবুদ্ধি,
অপকাৰী, কুৰকৰ্মী মানুহ বিলাকে মাত্ৰ জগতক নাশ কৰিবৰ কাৰণেই উৎপন্ন হয়।

কামমাশ্ৰিত্য দুস্পূৰং দম্ভমানমদায়িতাঃ।

মোহাদ্গৃহীত্বাসদ্গ্ৰাহান্‌প্ৰবৰ্ত্তন্তেহ শুচিৰতাঃ।। ১০।।

সেই মনুষ্য দম্ভ, মান আৰু মদেৰে যুক্ত হৈ কোনো প্ৰকাৰতে পূৰ্ণ হব
নোৱাৰা কামনাৰ আশ্ৰয়লৈ অজ্ঞানেৰে মিছা সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰি অশুভ তথা ভ্ৰষ্ট
ব্ৰতত যুক্ত হৈ সংসাৰত থাকে। তেওঁলোকে ব্ৰতও কৰে; কিন্তু ভ্ৰষ্ট হয়।

চিন্তামপৰিমেয়াং চ প্ৰলয়ান্তামুপাশ্ৰিতাঃ।

কামোপভোগপৰমা এতাবদিতি নিশ্চিতাঃ।। ১১।।

তেওঁলোকে শেষ নিশাহলৈকে অনন্ত চিন্তাত লাগি থাকে আৰু বিষয়
ভোগতেই সাজু হৈ বচ্ ইমানেই আনন্দ বুলি ভাৰে। তেওঁলোকে ভাৰে যে
যিমান পাৰে ভোগৰ বাবে সংগ্ৰহ কৰা, অন্য একোৱেই নাই।

আশাপাশশতৈৰ্বদ্ধাঃ কামক্ৰোধপৰায়ণাঃ।

ঈহন্তে কামভোগাৰ্থমন্যায়েনাত্ৰসঞ্চয়ান্।। ১২।।

আশাৰূপী শতফন্দাত (একে ফন্দাতে মানুহ মৰে, ইয়াত শত ফন্দা
বুলি কোৱা হৈছে) বান্ধ খাই কাম-ক্ৰোধ পৰায়ণ হৈ বিষয় ভোগ পূৰণৰ বাবে
অন্যায় পূৰ্বক ধন সংগ্ৰহ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। সেয়ে ধনৰ বাবে তেওঁলোকে
ৰাতিদিনে অসামাজিক কাৰ্য্য কৰি থাকে। আৰু কয় -

ইদমদ্য ময়া লব্ধমিমং প্ৰাপ্ত্যে মনোৰথম্।

ইদমস্তীদমপি মে ভবিষ্যতি পুনৰ্ধনম্।। ১৩।।

তেওঁলোকে ভাৱেযেই আজি ইমান পালোঁ, অমুকটো ইচ্ছা পূৰ্ণ
হব। মোৰ লগত ইমানটো আছে আৰু ইমানটো হব।

অসৌ ময়া হতঃ শত্ৰুহনিষ্যে চাপৰানপি।

ঈশ্বৰোহহমহং ভোগী সিদ্ধোহহং বলবান্সুখী।। ১৪।।

সেই শত্ৰু মোৰ দ্বাৰা মৰা হ'ল আৰু অন্যবোৰকো মাৰিম। ময়েই ঈশ্বৰ আৰু
ঐশ্বৰ্য্যৰ ভোগ কৰোঁতা। মই সিদ্ধিৰে যুক্ত হৈ আছোঁ, মই বলৱান আৰু ময়েই সুখী।

আঢ্যোহভি জনৱানস্মি কোহন্যোৎস্তি সদৃশ্যো ময়া।

যক্ষ্যে দাস্যামি মোদিস্য ইত্যজ্ঞানবিমোহিতাঃ।। ১৫।।

মই ডাঙৰ ধনী আৰু সম্ভ্ৰান্ত। মোৰ দৰে অন্য কোন আছে? মই যজ্ঞ

কৰিম, দান কৰিম, মই আনন্দ পাম - এইদৰে অজ্ঞানেৰে তেওঁ বিশেষ ভাৱে মোহিত হৈ থাকে। যজ্ঞ, দান কৰাটো অজ্ঞানতা নে? এই বিষয়ে সোঁতৰ শ্লোকত স্পষ্ট কৰা হৈছে। ইমানতো তেওঁলোক বৈ নাথাকে আনকি বহুতো ভুলৰ চিকাৰ হয়। ইয়াত কৈছে -

অনেকচিত্তিৰিভাস্তা মোহজালসমাবৃতাঃ।

প্রসক্তাঃ কামভোগেষু পতন্তি নৰকেহশুচৌঃ।। ১৬।।

অনেক প্ৰকাৰেৰে চিত্ত ভ্ৰামিত হোৱা, মোহ-জালত সোমাই পৰা, বিষয় ভোগত অত্যন্ত আসক্তি থকা সেই আসুৰী স্বভাৱ থকা পুৰুষ অপবিত্ৰ নৰকত পৰে। আগলৈ শ্ৰীকৃষ্ণই নৰক কি স্বয়ং কৈছে -

আত্মসন্তাৰিতাঃ স্তব্ধা ধনমানমদাঘিতাঃ।

যজন্তে নামযজ্ঞেস্তে দন্তেনাবিধিপূৰ্বকম্।। ১৭।।

নিজে নিজকেই শ্ৰেষ্ঠবোলোঁতা, ধন আৰু মানব মদেৰে যুক্ত হোৱা সেই ঘমণ্ডি (অহংকাৰী) মনুষ্যই শাস্ত্ৰবিধি নোহোৱাকৈ নামমাত্ৰেৰে যজ্ঞৰ দ্বাৰা অহংকাৰেৰে যজন কৰে। তেনেকৈ যজ্ঞ কৰেনে, যি দৰে শ্ৰীকৃষ্ণই কৈছিলে?

নহয়, তেনে বিধিক এৰিহে কৰে, কিয়নো তাৰ বিধিতো যোগেশ্বৰে স্বয়ং কৈছে। (আধ্যায় ৪/২৪ তত আৰু আধ্যায় ৬/১০-১৭ লৈ)

অহঙ্কাৰং বলং দৰ্পং কামং ক্ৰোধং চ সংশ্ৰিতাঃ।

মামাত্মপৰদেহেষু প্ৰদ্বিষন্তোহভ্যসূয়কাঃ।। ১৮।।

তেওঁ অন্যৰ নিন্দা কৰোঁতা, অহংকাৰ, বল, হঠতা, কামনা আৰু ক্ৰোধৰ বশবৰ্তী পুৰুষে নিজৰ আৰু অন্যৰ শৰীৰত স্থিত হৈ থকা মোক অন্তৰ্যামী পৰমাত্মাক দ্বেষ কৰে। শাস্ত্ৰবিধিৰ দ্বাৰা পৰমাত্মাৰ স্মৰণ কৰা হ'ল যজ্ঞ। যি জনে এই বিধি ত্যাগ কৰি নাম মাত্ৰৰ যজ্ঞ কৰে, যজ্ঞৰ নামত কিবা এটা কৰি থাকে, তেওঁলোকে নিজৰ আৰু অন্যৰ শৰীৰত স্থিত মোৰ পৰমাত্মাক দ্বেষ কৰে। মানুহে দ্বেষো কৰি থাকে আৰু জীয়াইও থাকে। এই সকলো জীয়াই থাকিবনে? ইয়াত কৈছে - নহয়

তানহং দ্বিষতঃ ক্ৰূৰান্‌সংসাৰেষু ধৰাধমান্।

ক্ষিপাম্যজস্রমশুভানাসুৰীষেৰ যোনিষু ॥ ১৯ ॥

মোৰ লগত দ্বেষ কৰোঁতা সেই পাপাচাৰী, ত্ৰুৰ্ণকৰ্মী, নৰাধমক মই সংসাৰক নিৰন্তৰ আসুৰী যোনীসমূহত পেলাই থাকো। যি শাস্ত্ৰবিধিক ত্যাগকৰি যজ্ঞ কৰে তেওঁলোকেই পাপযোনী, সেই মনুষ্যই অধৰ্ম, তেওঁলোকেই ত্ৰুৰ্ণকৰ্মী বোলা হৈছে। অন্যকোনো অধৰ্ম নহয়। আগত কৈছিলে যে তেনে অধৰ্মক মই নৰকত পেলাই দিওঁ। তাকে ইয়াত কৈছে যে তেওঁলোকক অজস্ৰ আসুৰী যোনীত পেলাই দিওঁ। এয়াই নৰক। সাধাৰণ জেলৰ যাতনা কিমান ভয়ংকৰ হয়, আৰু ইয়াত অনবৰত আসুৰী যোনীত পৰাৰ ক্ৰমও কিমান দুঃখদ। সেয়ে দৈৱী সম্পদৰ বাবে প্ৰযত্নশীল হোৱা উচিত।

আসুৰীং যোনিমাপন্বা মূঢ়া জন্মনি জন্মনি।

মামপ্ৰাপ্যৈৰ কৌন্তেয় ততো যান্ত্যধমাং গতিম্ ॥ ২০ ॥

হে কৌন্তেয়! মুৰ্খ মনুষ্যই জন্ম-জন্মান্তৰ লৈকে আসুৰী যোনী প্ৰাপ্ত কৰি মোক নেপাই আগতকৈও অতি নীচ গতি প্ৰাপ্ত কৰে। যাৰ নাম নৰক। আকৌ চাওক, নৰকৰ উদগম স্থ'ল ক'ত?

ত্ৰিবিধং নৰকস্যেদং দ্বাৰং নাশনমাত্মনঃ।

কামঃ ক্ৰোধস্তথা লোভস্তস্মাদেতৎত্ৰয়ং ত্যজেৎ ॥ ২১ ॥

কাম, ক্ৰোধ আৰু লোভ এই তিনিটা হ'ল নৰকৰ মূল দ্বাৰ। এইবিলাক আত্মাক নাশ কৰোঁতা তেওঁক অধোগতিলৈ লৈ যাওঁতা। সেয়ে এই তিনিটাক ত্যাগ কৰিব লাগে। এই তিনিটাত আসুৰী সম্পদ নিৰ্ভৰ আছে। ইয়াক ত্যাগ কৰিলে কি লাভ হয়?

ত্রৈবিমুক্তঃ কৌন্তেয় তমোদ্বাৰৈস্ত্ৰিভিনৰঃ।

আচৰত্যাগ্ননঃ শ্ৰেয়স্ততো যাতি পৰাং গতিম্ ॥ ২২ ॥

হে কৌন্তেয়! নৰকৰ এই তিনিওটা দ্বাৰৰ পৰা মুক্ত হোৱা পুৰুষে নিজৰ পৰম কল্যাণৰ বাবে আচৰণ কৰে, যাৰ ফলত তেওঁ পৰমগতি অৰ্থাৎ মোক প্ৰাপ্ত কৰে। এই তিনিওটা বিকাৰক ত্যাগ কৰিলেহে মনুষ্যই নিৰ্দিষ্ট কৰ্ম কৰা হয়, যাৰ পৰিণাম পৰম শ্ৰেয়।

যঃ শাস্ত্ৰবিধিমুৎসৃজ্য বৰ্ততে কামকাৰতঃ।

ন স সিদ্ধিমৰাপ্নোতি ন সুখং ন পৰাং গতিম্।। ২৩।।

যি পুৰুষে উপৰোক্ত শাস্ত্ৰবিধিক ত্যাগ কৰি (সেই শাস্ত্ৰ কোনো অন্য নহয় 'ইতি গুহ্যতমম্ শাস্ত্ৰম্' (১৫/২০) গীতা স্বয়ং পূৰ্ণ শাস্ত্ৰ, যাক স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণই কৈছে, সেই বিধিক ত্যাগ কৰি) নিজৰ ইচ্ছা মতে কৰে, তেওঁ সিদ্ধিও প্ৰাপ্ত নকৰে, তথা পৰমগতি আৰু সুখো প্ৰাপ্ত নকৰে।

তস্মাচ্ছাস্ত্ৰং প্ৰমাণং তে কাৰ্য্যাক্ষৰ্যব্য রস্থিতৌ।

জ্ঞাত্বা শাস্ত্ৰবিধানোক্তং কৰ্ম কৰ্তুমিহাৰ্হসি।। ২৪।।

সেইকাৰণে হে অৰ্জুন! তোমাৰ বাবে এই কৰ্তব্য আৰু অকৰ্তব্যৰ ব্যৱস্থাত কোৱা হ'ল যে মই কি কৰোঁ কি নকৰোঁ ভাবিব নালাগে। ইয়াৰ বাবে শাস্ত্ৰই প্ৰমাণ। এইদৰে জানি শাস্ত্ৰ-বিধিৰ দ্বাৰা নিৰ্দিষ্ট কৰা কৰ্মকে তুমি কৰা উচিত।

তিনি আধ্যাত যোগেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই কৈছে যে 'নিয়তং কুৰু কৰ্মত্বং ' নিয়ত কৰ্মৰ ওপৰত জোৰ দিছে আৰু কৈছে যে যজ্ঞৰ প্ৰক্ৰিয়াই হ'ল সেই নিয়ত কৰ্ম আৰু যজ্ঞ হ'ল আৰাধনাৰ বিধি বিশেষৰ চিত্ৰণ, যি মনক সৰ্বদা

নিৰোধ কৰি শাস্ত্ৰত ব্ৰহ্মত প্ৰবেশ কৰায়। ইয়াত তেখেতে কৈছে যে কাম, ক্ৰোধ আৰু লোভ এই তিনিটা হ'ল নৰকৰ মুখ্য দ্বাৰ। এই তিনিটাক ত্যাগ কৰিলেহে সেই কৰ্ম (নিয়ত কৰ্ম) আৰম্ভ হয়। যাক মই বাৰে বাৰে কৈছোঁ, যি পৰম কল্যাণ, পৰমশ্ৰেয় দিব পৰা বুলি। বাহিৰি সাংসাৰিক কাৰ্য্যত যি যিমান ব্যস্ত হৈ থাকে, তেওঁ কাম, ক্ৰোধ আৰু লোভৰ পৰা সিমানেই বেছি সাজি পাৰি থাকে। কৰ্ম কোনো এনে বস্তু নহয় যে কাম, ক্ৰোধ আৰু লোভক ত্যাগ কৰিলেই তাত প্ৰবেশ ঘটে, কৰ্ম আচৰণত ফুটি ওঠিব লাগিব। যি জনে সেই বিধিক ত্যাগ কৰি নিজৰ ইচ্ছা মতে আচৰণ কৰে, তেওঁৰ বাবে সুখৰ সিদ্ধি বা পৰমগতি একোৱে নাপাব। এতিয়া কৰ্তব্য আৰু অকৰ্তব্যৰ ব্যৱস্থাত শাস্ত্ৰই প্ৰমাণ আছে। সেয়ে শাস্ত্ৰবিধি অনুসৰি তোমাৰ কৰ্ম কৰা উচিত আৰু সেই শাস্ত্ৰ হ'ল 'গীতা'।

নিষ্কৰ্ষ ৪:-

এই অধ্যায়ৰ আৰম্ভনীতে যোগেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই দৈৱী সম্পদৰ সবিস্তাৰ বৰ্ণন কৰিছিল। য'ত ধ্যানত স্থিতি, সৰ্বস্বৰ সমৰ্পণ, অন্তঃকৰণৰ পবিত্ৰতা, ইন্দ্ৰিয়

সমূহৰ দমন, মনৰ শমন, স্বৰূপক স্মৰণ দিব পৰা অধ্যয়ন, যজ্ঞৰ বাবে যত্ন, মনেৰে সৈতে ইন্দ্ৰিয়সমূহক তাপ দিয়া, অক্ৰোধ, চিত্তৰ শান্ত প্ৰবাহত থকা ইত্যাদি ছবিশটা লক্ষণৰ কথা কৈছে, যি সকলোৱে ইষ্টৰ ওচৰত পোৱা যোগ সাধনাত প্ৰবৃত্ত কোনোবা সাধকতহে সম্ভৱ হয়। আংশিক ৰূপত সকলোতে হয়।

তাৰ পিছতেই তেখেতে আসুৰী সম্পদৰ মুখ্য পাঁচ-ছয়টামান বিকাৰৰ নাম ললে, যেনে- অভিমান, দম্ভ, কঠোৰতা, অজ্ঞানতা ইত্যাদি আৰু শেষত নিৰ্ণয় দিলে যে অৰ্জুন! দৈৱী সম্পদতো - পূৰ্ণ নিবৃত্তিৰ বাবে, পৰম্পদৰ প্ৰাপ্তিৰ বাবে, আৰু আসুৰী সম্পদ বন্ধন আৰু অধোগতিৰ বাবে। অৰ্জুন! তুমি বেজাৰ নকৰিবা; কিয়নো তুমি দৈৱী সম্পদক প্ৰাপ্ত কৰিছা।

এই সম্পদবোৰ থাকে ক'ত? তেখেতে ক'লে যে এই লোকত মনুষ্যৰ স্বভাৱ দুই প্ৰকাৰৰ হয়, দেৱতাৰ দৰে আৰু অসুৰৰ দৰে। যেতিয়া দৈৱী সম্পদৰ বাহুল্য হয়, তেতিয়া মনুষ্য দেৱতাৰ দৰে হয়, আৰু যেতিয়া আসুৰী সম্পদ বাহুল্য হয় তেতিয়া মানুহ অসুৰৰ দৰে হয়। সৃষ্টিত মানুহৰ মাত্ৰ এই দুটাহে জাতি আছে; লাগিলে তেওঁৰ জন্ম যতেই হওঁক বা যেনেকুৱাই হওঁক।

তাৰ পাছত তেখেতে আসুৰী স্বভাৱ থকা মানুহৰ লক্ষণৰ বৰ্ণনা কৰিলে। আসুৰী সম্পদ প্ৰাপ্ত পুৰুষে কৰ্তব্য কৰ্মত প্ৰবৃত্ত হ'বও নাজানে আৰু অকৰ্তব্য কাৰ্য্যৰ পৰা নিবৃত্ত হ'বও নাজানে। তেওঁ যেতিয়া কৰ্মত প্ৰবৃত্তই নহয়, তেতিয়াহ'লে তাত সত্যও নাথাকে, পৰিত্ৰতাও নাথাকে আৰু আচৰণো নাথাকে। তাৰ মতে জগতখন আশ্ৰয় ৰহিত, ঈশ্বৰৰ বিনাই নিজেই স্ত্ৰী-পুৰুষৰ সংযোগত উৎপন্ন হয়, সেয়ে মাত্ৰ ভোগ কৰিব লাগে। তাৰ বাদে একো নাই। এই ভাৱধাৰা শ্ৰীকৃষ্ণৰ সময়তো আছিলে। সদায় থাকিবই। মাত্ৰ চাৰ্বাকৈ কৈছিল, এনে নহয়। যেতিয়ালৈকে মানুহৰ মাজত দৈৱী-আসুৰী সম্পদৰ উঠা-নমা আছে, তেতিয়ালৈকে থাকিবই। শ্ৰীকৃষ্ণই কয়-তেওঁলোক মন্দবুদ্ধি থকা ব্ৰহ্ম কৰ্মী পুৰুষ সকলোৰ অহিত (কল্যাণৰ নাশ) কৰিবৰ বাবেই জগতত জন্ম লয়। তেওঁলোকে কয় - মোৰ দ্বাৰা এই শত্ৰু মৰা হ'ল, তাক মই মাৰিম। এইদৰে হে অৰ্জুন! কাম-ক্ৰোধত আশ্ৰিত সেই পুৰুষে শত্ৰুক নামাৰে বৰঞ্চ নিজৰ আৰু অন্যৰ শৰীৰত স্থিত হৈ থকা মোক পৰমাত্মাক দ্বেষ কৰে। তেতিয়াহলে অৰ্জুনে প্ৰণ কৰি জয়দ্রথ আদিক মাৰিলেনে? যদি মাৰিলে

তেতিয়াহ'লে আসুৰী সম্পদৱান হে হ'ল, সেই পৰমাত্মাক দ্বেষ কৰোঁতা হে হ'ল; আকৌ অৰ্জুনক শ্ৰীকৃষ্ণই স্পষ্ট কৰি কৈছিল যে তুমি দৈৱী সম্পদক প্ৰাপ্ত কৰিছা, বেজাৰ নকৰিবা। ইয়াত স্পষ্ট হৈ গ'ল যে ঈশ্বৰৰ নিবাস সকলোৰ হৃদয় দেশতেহে হয়। মনত ৰখা উচিত যে কোনোবাই তোমাক সততে চাই আছে। সেয়ে সদায় শাস্ত্ৰ-নিৰ্দিষ্ট ক্ৰিয়াৰ আচৰণ কৰা উচিত অন্যথা শাস্তি পাব লাগিব।

যোগেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই আকৌ কৈছে যে - আসুৰী স্বভাৱ থকা ত্ৰুৰ মনুষ্যক মই বাৰে বাৰে - নৰকত পেলাওঁ। নৰকৰ স্বৰূপ কি? তেতিয়া কলে - বাৰেবাৰে নীচ অধৰ্ম যোনীত পৰাই হ'ল ইটো সিটোৰ পৰ্য্যায়। এয়ে নৰকৰ স্বৰূপ। কাম, ক্ৰোধ আৰু লোভ এই তিনিটা নৰকৰ মূল দ্বাৰ। এই তিনিটাতে আসুৰী সম্পদ নিৰ্ভৰ হৈ আছে। এই তিনিটাক ত্যাগ কৰিব পাৰিলেই সেই কৰ্মৰ আৰম্ভ হয়, যাক মই বাৰেবাৰে কৈ আছোঁ। প্ৰমাণ আছে যে কৰ্ম কোনো এনে এটা বস্তু যাৰ আৰম্ভনী কাম, ক্ৰোধ, লোভক ত্যাগ কৰিলেই হয়।

সাংসাৰিক কাৰ্য্যত, মৰ্য্যাদাৰে সৈতে সামাজিক ব্যৱস্থাত থকাৰ বাবে যি যিমানহে ব্যস্ত হয়, কাম, ক্ৰোধ, লোভে তেওঁৰ ওচৰত যিমানহে বেছি সাজি-কাচি থাকে। বস্তুতঃ এই তিনিটাক ত্যাগ কৰিলেহে পৰমত প্ৰৱেশ কৰিব পৰা নিৰ্দ্ধাৰিত কৰ্মত প্ৰৱেশ পায়। সেইকাৰণে মই কি কৰোঁ নকৰোঁ? এনে কৰ্ত্তব্য-অকৰ্ত্তব্যৰ ব্যৱস্থাত শাস্ত্ৰই একমাত্ৰ প্ৰমাণ আছে। কোন খন শাস্ত্ৰ? এই গীতা শাস্ত্ৰ। সেই কাৰণে এই শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰা নিৰ্দ্ধাৰিত কৰা কৰ্ম বিশেষ - (যথার্থ কৰ্ম) কেই তুমি কৰা।

এই আধ্যাত যোগেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই দৈৱী আৰু আসুৰী দুইটাই সম্পদৰ বিস্তৃত বৰ্ণন কৰিলে। তাৰ স্থান মানৱ-হৃদয় বুলি ক'লে। তাৰ ফলো কলে। সেয়ে এইদৰে শ্ৰীমৎভাগৱৎগীতা ৰূপী উপনিষদ্ আৰু ব্ৰহ্মবিদ্যা তথা যোগেশাস্ত্ৰ বিষয়ক শ্ৰীকৃষ্ণ অৰ্জুনৰ সংবাদত 'দৈৱাসুৰ সম্পদ বিভাগ যোগ নামৰ যোদ্ধা আধ্যাত পূৰ্ণ হ'ল।

ইতি শ্ৰীমৎপৰমহংস পৰমানন্দস্য শিষ্য স্বামী অড়গড়ানন্দ কৃতে শ্ৰীমৎভাগৱৎগীতয়াঃ 'যথার্থ গীতা' ভাষ্য দৈৱাসুৰ সম্পদ বিভাগ যোগো' নাম যোড়শোহধ্যায়ঃ ॥ ১৬ ॥

॥ হৰি ওঁ তৎ সৎ ॥